'Veere en het Slavernijverleden'

Huis 'De Grote Kop', waar Balthasar de Moucheron woonde tot 1610. Wijngaardstraat, Veere. ZA[1]

Dr. Dienke Hondius, Amsterdam

Rapport en advies aan de Gemeente Veere, December 2025

'Veere en het Slavernijverleden' [1]

Woord vooraf, Inleiding, onderzoeksvragen 3

1. Veere en de vroege Compagnies: veelzijdige betrokkenheid, kennis en profijt 5

- Bestelling van handboeien, Slavenschip 'Nassau' uit Veere naar Angola 6
- Oprichting West-Indische Compagnie en Kamer Zeeland, Veere en Valerius 9
- Scheepsartsen, Veerse kapiteins en hun families in de slavenhandel 12
- Balthasar de Moucheron: handel, politiek en kolonisatie 15
- Eigen kolonisatie: Essequibo 15
- De oprichting van de Middelburgse Commercie Compagnie 17
- Rapporten over Zeeland, Vlissingen en Veere 17
- Illegale slavenhandel en Veere 20
- Plakkaten over kolonisatie 23

2. Sporen van het slavernijverleden in Veere en de gemeente Veere 25

- Mensen, huizen, schepen, goederen 25
- Plantages met Zeeuwse namen 27
- Buitenplaatsen, buitenhuizen, kastelen, etc., relevant voor Veere 28

3. Veere in internationaal perspectief 30

- De Schotse contacten en het slavernijverleden 30
- Schotse namen in Suriname en Guyana 32

Conclusies en aanbevelingen 33

- Bibliografie 35
- Noten, herkomst illustraties 35
- Over de auteur 35

[1] Dit onderzoeksrapport is onder de titel "Veere en het slavernijverleden: Kort vooronderzoek" in december 2025 door de auteur ingediend bij de Gemeente Veere.

Veere en het slavernijverleden

Door Dr. Dienke Hondius

Woord vooraf

In juni 2025 gaf de Gemeente Veere me opdracht tot een kort vooronderzoek naar en rapport over het slavernijverleden van de stad en de Gemeente Veere, en een advies over een uitgebreider onderzoek. Voor U ligt dit rapport en advies. Ik bedank de Gemeente Veere en in het bijzonder Lucia van Driel en wethouder Bert Tuk voor het in mij gestelde vertrouwen. Met veel plezier heb ik dit korte onderzoek uitgevoerd, daarbij geholpen door het onvolprezen Zeeuws Archief en vooral door Peter Blom, oud-archivaris van Veere, historicus en conservator van de gemeentelijke kunstcollecties van Middelburg en Veere, een veelzijdig deskundige over de lokale geschiedenis en over de collecties relevante archiefstukken. Van belang waren ook de recente onderzoeksrapporten van collega's Gerhard de Kok en Henk den Heijer over het slavernijverleden van de provincie Zeeland en over de stad Vlissingen. Dit rapport bouwt voort op hun inzichten. In de beperkte tijd die ik tot mijn beschikking had heb ik basiskennis en bijzondere kennis over relevante aspecten verzameld om die hier te presenteren. Dit rapport is een verkenning, en geeft advies voor uitgebreider onderzoek, met aandacht voor relevante gebeurtenissen in de dorpen en kernen van de huidige Gemeente Veere, en voor de regionale, nationale en internationale verbanden daarvan met het slavernijverleden.

Inleiding

Onderzoeksvragen

Op 12 februari 2025 hebben de colleges van Middelburg, Veere, Vlissingen en de Provincie Zeeland kennisgenomen van het adviesrapport internationaal Kenniscentrum Slavernijverleden in Zeeland. Uit het advies blijkt dat een kenniscentrum voor het Slavernijverleden in Zeeland te realiseren is. In augustus 2023 was ik door de vier Zeeuwse overheden aangesteld als kwartiermaker voor dit onderzoek. In het rapport adviseerde ik om in 2024 voorbereidingen te treffen. Zoals het verlenen van opdrachten aan enkele (tijdelijke) coördinatoren en/of adviseurs, te werken aan de financiering van het kenniscentrum en de gesprekken met partners op landelijk en internationaal niveau door te zetten. Op 12 februari 2025 verklaarde gedeputeerde J. de Bat hierover als voorzitter van de stuurgroep:

> "Verhalen delen en vertellen blijft belangrijk om te voorkomen dat gruwelijkheden worden herhaald. Dat zien we bij Wereldoorlogen, de Watersnoodramp en ook bij het Slavernijverleden. Nu het adviesrapport klaar is kunnen we de volgende stappen zetten om die kennisdeling via onderzoek, voorlichting en educatie te starten."

Die stap is de implementatiefase, begonnen in 2025. Er worden nu gesprekken over gevoerd met de overige Zeeuwse overheden en het Rijk, er zijn twee personen aangewezen die het project gaan trekken, er wordt een advies opgesteld over de oprichting van een stichting, en de eerste activiteiten worden gepland. Met het presenteren van het adviesrapport in februari 2025 was mijn taak afgerond. Ik blijf graag betrokken en neem sindsdien als vrijwilliger, gericht op het leveren van wetenschappelijke kennis en advies, waar mijn agenda het toelaat deel aan de vergaderingen van de Projectgroep van het internationale Kenniscentrum Slavernijverleden.

Veel steden, gemeentes, provincies, banken, verzekeringsmaatschappijen en kerken hebben de afgelopen tien jaren wetenschappelijk onderzoek laten doen naar hun banden met het slavernijverleden. In Zeeland verschenen tot nu toe rapporten over de Provincie Zeeland en over de stad Vlissingen. Het kwam daarna tot formele excuses in zowel Middelburg als Vlissingen. Sinds enkele jaren is een projectgroep opgericht met als doel het komen tot een kenniscentrum over het slavernijverleden. In deze projectgroep, en in de stuurgroep die er in 2023 aan werd toegevoegd, komen bestuurders en vertegenwoordigers van de provincie, van Keti Koti Zeeland, van de gemeenten Veere, Vlissingen en Middelburg, van het Zeeuws Archief en de Zeeuwse Bibliotheek bijeen. Vanuit de gemeente Veere is wethouder dhr. Bert Tuk lid van deze stuurgroep, en neemt mevr. Lucia van Driel deel aan de projectgroepvergaderingen. In 2024 besloten zowel de Provincie Zeeland als de gemeenten Vlissingen, Middelburg en Veere naar aanleiding van dit rapport tot het oprichten van een internationaal Kenniscentrum Slavernijverleden in Zeeland.[2] Twee trekkers van dit kenniscentrum zijn nu aangesteld, mevr. Angelique Duijndam van Keti Koti Zeeland en mevr. dr. Hannie Kool-Blokland, voormalig directeur van het Zeeuws Archief. De Gemeente Veere is inmiddels al enkele jaren actief betrokken bij deze ontwikkelingen en is daarmee een van de organisaties die bijdraagt aan de totstandkoming van het kenniscentrum. Tot nu toe ontbrak het aan onderzoek naar de stad Veere en het slavernijverleden. De Gemeente Veere merkte op dat het ontbreekt aan kennis over de banden van Veere met het slavernijverleden en benaderde mij.

---

[2] Dienke Hondius, *Op naar een internationaal Kenniscentrum Slavernijverleden in Zeeland*. Adviesrapport voor de Provincie Zeeland en de gemeentes Middelburg, Vlissingen en Veere. Amsterdam, 2024. Op naar een internationaal Kenniscentrum Slavernijverleden in Zeeland.

Leidend waren de onderzoeksvragen: Wat hebben de stad en de gemeente Veere, de bestuurders en hun voorgangers, en bewoners en hun voorouders te maken met het slavernijverleden? Hoe ontwikkelden zich de banden met het slavernijverleden in de loop van de tijd, en welke sporen zijn er nog van terug te vinden?

In hoofdstuk 1 ga ik in op de directe banden van netwerken in Veere met slavenhandel en slavernij. Hier staat bredere en veelzijdige betrokkenheid van Veere centraal. In hoofdstuk 2 geef ik voorbeelden van sporen van het slavernijverleden in Veere en in het terrein van de huidige gemeente Veere: mensen, huizen, schepen en goederen. In hoofdstuk 3 plaats ik Veere kort in internationaal perspectief. Ik sluit af met conclusies en aanbevelingen.

H1: Veere en de vroege Compagnies: veelzijdige betrokkenheid, kennis en profijt

De stad en de dorpen in wat nu de gemeente Veere is zijn op allerlei manieren betrokken geweest bij slavernij en slavenhandel. Het gaat om directe en indirecte betrokkenheid over een periode van meerdere eeuwen. Over het slavernijverleden van Veere is nog geen apart wetenschappelijk onderzoek gedaan, maar Veere komt als belangrijke handelsstad wel in veel bronnen voor. Opmerkelijk is hoe vroeg al vanuit Veere werd geprobeerd onderdelen van de handel, waaronder slavenhandel, te veroveren op onder meer de Portugezen. Veere kende al in 1597 de oprichting van de Veerse Compagnie van Verre door Balthasar de Moucheron, had een zetel in de VOC, in de Kamer Zeeland van de WIC, en was enkele decennia betrokken bij de kolonisering van Nova Zeelandia, een deel van het latere Guyana (vroeger Brits Guyana) in 1650. De Moucheron was in Veere kwartiermaker 1580-1620.[3] Adriaan Jacobze uit Veere was als 'slavenhaler' in dienst van de MCC.[4]

Tijdens de late Middeleeuwen hadden de heren van Veere veel invloed, ook internationaal. De familie Van Borselen was vanaf ongeveer 1300 aan de macht, met een sterk nationaal en internationaal netwerk. Kasteel Sandenburg stond in Veere, de familie van Wolfert van Borselen VI wist rond 1450 via huwelijkspolitiek nog veel rijker en machtiger te worden. Door de investeringen van deze schatrijke families wordt Veere de geboorteplaats van de Nederlandse oorlogsvloot. De Bourgondiërs hebben een huis in

[3] Lucas van der Deijl, *Het hoge spel van Balthazar de Moucheron. Een Zeeuwse handelaar in onderhandeling met de Staten Generaal over het VOC-octrooi van 20 maart 1602*. Universiteit Utrecht, BA scriptie 2014. In: Zeeuws Archief, Middelburg.
[4] Chris Raak, *Adriaan Jacobze: slavenhaler in dienst van de Middelburgse Commercie Compagnie, 1750-1770: een biografische benadering van de Nederlandse slavenhandel*. Amsterdam 1989. In: Zeeuws Archief, Middelburg.

Brussel, en een deel van de hofadel behoort tot de *inner circle* van Karel V. Karel V was de eerste die de titel Markies van Veere krijgt, en het Markiezaat bestaat tot vandaag, met Willem Alexander die nog uit een bijzondere beker drinkt die in Veere bewaard gebleven is door Maximiliaan van Bourgondië. Veere heeft een lange geschiedenis met de Oranjes. Willem van Oranje is vanaf 1559 stadhouder van Holland en Zeeland, en in 1581 wordt hij door een aankoop op een veiling markies van Veere en Vlissingen, een titel die Willem Alexander nog steeds heeft. Vanaf 1562 heeft Willem van Oranje bovendien drie van de zeven stemmen in de Staten van Zeeland. Zijn zoon Maurits volgt hem daarin op.

Specifiek voor Veere zijn de oude en langdurige contacten met Schotland en Schotse kooplieden. Een aantal Schotten wordt actief in de slavenhandel, waaronder Adriaan Anthony Brown (1732-1785), een Schots koopman uit Veere, die in Essequibo plantage-eigenaar en daarmee slaveneigenaar en ook raad fiscaal wordt. Zo is hij rechtstreeks verbonden met de slavernij. Elzenoord was het buitenhuis van Brown.[5] De Schotse Brown is dan ook eigenaar van de ambachtsheerlijkheid Aagtekerke.

In 1658 stichten Zeeuwen een nieuwe kolonie Nova Zeelandia aan de rivier de Pomeroon. Dit na enige jaren voorbereiding over de samenwerking tussen de Kamer Zeeland en de steden Middelburg, Vlissingen en Veere. De eerste commandant van Nova Zeelandia is Cornelis Goliath, tevens kaartenmaker en baljuw van Domburg.[6]

Bestelling van handboeien

Betrokkenheid bij het slavernijverleden kan een heel praktische kant hebben, zoals Gerhard de Kok laat zien. Te denken valt aan handelsgoederen, alles wat op de schepen mee op reis ging, en de plaatsen waar die goederen werden verbouwd en gemaakt. In de achttiende eeuw leverden allerlei handelaars goederen aan de Middelburgse Commercie Compagnie (MCC), en eerder al aan de West-Indische Compagnie (WIC) en aan de Verenigde Oostindische Compagnie (VOC). Er waren bijvoorbeeld Veerse smeden en smederijen elders op Walcheren die zaken zoals brandijzers, kettingen, slavenboeien leverden, alsmede graan, vlees, glazen flessen of buskruit. Wapens en munitie waren van groot belang. Het Arsenaal in Veere was het grootste gebouw van de stad, vol wapens en buskruit. Smeden leverden een directe bijdrage aan de slavenhandel door het maken van hand- en voetboeien en slavenkettingen, etensketels en allerlei ander ijzerwerk. Vanaf het begin van de zeventiende eeuw werden die bij de

---

[5] Zie ook: Fraser Grant Noble, *Freemasonry on the 'Wild Coast': Studying Adriaan Anthony Brown's time in Essequibo 1773-1781*, MA scriptie Universiteit Leiden 2022. Hier komt Veere veel in voor.

[6] Zie publicaties Ilja Mostert over Cornelis Goliath (1617-1660), waaronder: Mostert, I.,'Cornelis Goliath (1617-1660) : Leven en werk van wereldberoemd kaartmaker in Zeeland en Zuid-Amerika'. In: *Caert Thresoor* 37 (2018) 4, p. 149-159. Ter begeleiding van de tentoonstelling *'De negen levens van Cornelis Goliath (1617-1660)'* in het Zeeuws Archief te Middelburg (4 oktober 2018-5 oktober 2019)

lokale smeden op Walcheren besteld, in opdracht van de WIC en later de MCC. Er is een flinke lijst smeden die lid waren van het gilde van de smeden in Veere, St Eloy. Nader onderzoek hiernaar is nog mogelijk. In Middelburg waren de meeste smeden. Het gilde der smeden in Middelburg had in 1690 al negentig leden, in 1761 zelfs 138 leden. In de tweede helft van de achttiende eeuw had Vlissingen vijftig smeden, Veere had er toen tien.

Heel concreet wordt het in de archieven. We vinden de naam van de heer Schwanck of Schwancke, afkomstig uit Veere, in de notulen van de Kamer Zeeland van de WIC van 5 november 1637:

> "De heer Schwanck werd geautoriseert om 200 handboeien te laten maken om naar Guinea en Angola te zenden."[7]

Schwanck was zelf geen smid, maar kreeg kennelijk de opdracht dit te regelen. Bij de MCC kregen de bazen van het smidsgilde die aandelen in de MCC hadden voorrang, vermeldt Gerhard de Kok.[8] Een belangrijk moment is wanneer volgens W.S. Unger en J.J. Westerdorp Boerma in oktober 1635 in Veere een schip wordt toegerust naar Guinea en Angola 'om swarten'. Ze schrijven hierover in 1955. Het is niet duidelijk of dit twee jaar eerder om een ander schip gaat, of dat het om het hetzelfde schip in 1637 gaat. Unger meldt dat Veere ook investeerde in de Noordse Compagnie in 1617 met een eigen aandeel, en dat Veere ook in de Walvisvaart investeerde. In 1648 maakten reders van een Veers schip en een boekhouder een contract op over de afrekening van een partij Braziliaanse suiker en andere goederen 'die de kapitein op zijn reis naar Brazilië reeds heeft veroverd of nog zou veroveren'.[9] In een Engelstalig artikel over het schip in 1637 schrijft Unger:

> "We hear of a ship being fitted out 'for the purpose of trading blacks' in Veere in the autumn of 1637, which is, in fact, the first direct reference to slave trading on the part of Zealand. Iron was purchased as cargo, and beans – the Negroes'

---

[7] Nationaal Archief, archief van de Oude Westindische Compagnie, Kamer Zeeland. Archiefnr. 1.05.01.01, inv.nr. 23, 'Resoluties' of notulen van de Kamer Zeeland van de WIC, 5 november 1637. | Nationaal Archief Veere komt vaker voor in dit archief. Zie bijv. NA, Inventaris van het archief van de Oude West-Indische Compagnie (Oude WIC), 1621-1674 (1711)Nationaal Archief, Inventaris van het archief van de Oude West-Indische Compagnie (Oude WIC), 1621-1674 (1711), inv.nr. 101. Brief van schipper Jacob Pietersen en commies Claes Cornelissen, op het jacht [...] van der Vere, aan bewindhebber Velders van de West-Indische Compagnie te Veere en de bewindhebbers van de kamer Zeeland., 1632 januari 5 1632 januari 5. Gepagineerd 583-586.

[8] Gerhard de Kok, *Walcherse ketens, De trans-Atlantische slavenhandel en de economie van Walcheren, 1755-1780*. Zutphen 2020, p. 114. L.H. Remmerswaal, *Een duurzame alliantie. Gilden en regenten in Zeeland, 1600-1800*. Diss. UU 2006, pp. 181-184

[9] W.S. Unger en J.J. Westerdorp Boerma, *De steden van Walcheren III: Vere*. In: *Archief KZGW* (1955), p. 24. Met dank aan Geert Stroo.

> staple food – for 'the black trade'. On the 5th November 1637 it was resolved to have 200 pairs of handcuffs made in order to be sent to Angola."[10]

Slavenschip 'Nassau' vanuit Veere naar Angola

In het najaar van 1637 wordt dus een schip in Veere uitgereed voor de handel in 'zwarten'; de notulen van de WIC Kamer Zeeland in dat najaar gaan over het inkopen van ijzer, en bonen, en over de aanschaf van tweehonderd paar handboeien om naar Angola te sturen – naar alle waarschijnlijkheid voor hetzelfde schip in Veere. Dat dat inderdaad zo is, blijkt uit de notulen van de Kamer Zeeland van de WIC van zowel 2 als 5 november 1637. In de kantlijn staat: *Yser na Guinea*. Het gaat om het schip 'Nassau':

> "ter Vere gereed liggend voor den swarten handel in Angola, te kopen twee partijen yser ende boonen, de eene op rekening van 't cargazoen van Guinea, de ander voor den swarten handel met voorschreven schip." (scan 125).

Op dezelfde pagina gaat het ook over predicanten, en daar worden opnieuw dhr. Bisschop, dhr. Schwancke, en Johannes Loot genoemd als degenen die dat organiseren; wie bepalen wie er als predicanten met ditzelfde schip meegaan. Een bladzijde eerder in de notulen van eind oktober 1637 gaat het over de afhandeling van een ander schip, 'De Hope', dat uit Brazilië is gekomen en nu 'binnen de stad Vere' ligt. Dezelfde heer Bisschop en de heer Roubergen, regenten in Veere, liquideren over de vracht: ze maken de eindrekening op. In dezelfde vergadering wordt vermeld dat op 6 oktober de Heer van Ter Tholen is verkozen tot bewindhebber van de WIC.[11]

Er is ongetwijfeld nog veel meer te vinden aan concrete verbanden met Veere en andere plaatsen op Walcheren in deze collecties.

Oprichting West-Indische Compagnie: Veerse investering

Wie betaalden er wat bij de oprichting van de WIC? Dit is gereconstrueerd door J.G. van Dillen.[12] Tussen 1621 en 1623 werden, met moeite, volgens Van Dillen, 7 miljoen guldens opgehaald voor de WIC. Deze fundraising was aanmerkelijk moeilijker dan die in 1602 voor de VOC toen een vergelijkbaar bedrag in slechts een maand was verzameld. Bronnen zijn moeilijk te vinden, aldus Van Dillen, maar hij vindt in een boek uit 1780 van *Luzac, Hollands Rijkdom*, een overzicht:

Staten Generaal: fl. 500,000

---

[10] M.A.P. Meilink-Roelofsz (ed.), *Dutch authors on West Indian History.* Den Haag, Martinus Nijhoff 1982. Hierin: Unger, 'History of the Dutch slave trade', p. 51, en noten op p. 85. 'Minutes of the above (Notulen WIC Chamber of Zealand of 12 October and 2nd November 1637 (what is meant here is 'trade in blacks')'.
[11] Nationaal Archief, *Archief Oude Westindische Compagnie, Kamer Zeeland van de WIC*, archiefnummer 1.05.01.01, scan 124-125, eind oktober – begin november 1637.

[12] J.G. van Dillen, 'The West India Company, Calvinism and politics.' In: M.A.P. Meilink-Roelofsz (ed.), *Dutch authors on West Indian History.* Den Haag, Martinus Nijhoff 1982, pp. 154-157, 154.

Kamer Amsterdam: fl. 2.846.582

Kamer Zeeland: fl. 1.379.775

Kamer Maze: fl. 1.039.775

Kamer Noorderkwartier: fl. 505.627

Kamer Groningen en Friesland: fl. 836.975

Totaal: fl. 7.801.161

Het bedrag van de Kamer Zeeland is verder gespecificeerd:

Bijdragen WIC namens de steden Vlissingen en Veere door Prins Maurits: fl. 50.000

Middelburg:	fl. 897.475
Vlissingen:	fl. 199.600
Veere:	fl. 132.700
Tholen:	fl. 100.000
Totaal:	fl. 1.379.775

Het gaat om voor die tijd toch aanzienlijke bedragen. De fundraising voor de WIC mocht dan wat langzamer gaan dan die voor de VOC, Van Dillen vermeldt dat de Kamer Zeeland in 1623 wel fl. 80.000 méér voor de WIC over had dan in 1602 voor de VOC.[13] De WIC, Kamer Zeeland, bestuurde later Essequibo en Demerara, de Sociëteit van Berbice bestuurde Berbice en de Sociëteit van Suriname bestuurde Suriname.[14]

Oprichting van de Kamer Zeeland van de West-Indische Compagnie: Veere en Valerius

Veere is rechtstreeks verbonden met de slavenhandel door de activiteiten vanuit Veere voor de West-Indische Compagnie. De oprichting van de Kamer Zeeland van de WIC is daarin een belangrijk moment. Deze vond plaats op 13 januari 1624 in de herberg 'de Kleine Zoutkeete' in Middelburg. Een opmerkelijk verslag hiervan is bewaard gebleven in de archieven van Veere. Hierdoor weten we wie er aanwezig waren en het reglement ondertekenen. Veere had samen met Vlissingen zes zetels en Middelburg had vier zetels in de Kamer Zeeland van de WIC.

[13] Idem, p. 156.

[14] Peter Blom, "'Een predicant isser hoochnodich'. Bronnen in het Zeeuws Archief voor de kerkelijke geschiedenis van West-Indië." In: *Transparant*, jrg 17, nr 2-06, pp. 14-18, p. 15.

De ondertekenaars van het reglement van de Kamer Zeeland van de WIC waren Adriaen Felters uit Veere, en S. Blommaert, eveneens uit Veere, en opmerkelijk genoeg ook Valerius, dichter en schepen in Veere. De Veerenaren kochten zich in: er was sprake van een inleg van 'driehonderdduizend carolus guldens' vanuit Veere.[15] Vanaf dat moment is Veere via de WIC rechtstreeks betrokken bij de slavenhandel. In het reglement klinkt het zelfvertrouwen door van een kleine groep kapitaalkrachtige kooplieden die met hun inleg macht overzee verwerven en samen bepalen wat daarbij de regels zijn. Individuele kooplieden zorgden voor de inleg. In 1657 was ook Joannes Kyen, Regerende Burgemeester tot Middelburgh der stede Vere betrokken bij de slavenhandel.[16]

Adriaan Valerius, ca. 1575-1625, werd geboren in Middelburg en woonde later in Veere. Zijn vader was Francois Valéry, afkomstig uit Frankrijk, daar poorter sinds 1569, die een klein orgel in Middelburg had gekocht in 1575.[17] Valerius, waarvan nu een standbeeld staat aan de Kerkstraat in Veere, woonde in Veere in het huis 'De harpe' (of 'Derpe'), op de hoek van de Kaai en de Kraanstraat. Er was in Veere ook een rederijkerskamer en hier werd Valerius actief als dichter en componist. Valerius is begraven in de Grote kerk van Veere in 1625.

In Veere werden expedities naar Oost- en West-Indië ondernomen vanaf het einde van de zestiende eeuw. Daarbij wordt direct Balthasar de Moucheron als oprichter van de Veersche Compagnie genoemd; hij was ook een van de oprichters van de VOC in 1602. Kasteel Sandenburgh van de families Van Borselen stond in Zandijk, vlakbij Veere, en hier werden buitenlandse gasten en handelaren ontvangen.[18] De familie van Balthasar de Moucheron heeft onder meer de Munnikenhof als buitenplaats gehad.

Valerius had zelf ook taken die hem met het slavernijverleden verbonden. Zo werkte hij als "klerk van de Veerse equipagemeester en ammunitiemeester Pieter van Reygersberge die ook burgemeester was", en daarmee "werkte hij ook voor de Zeeuwse Admiraliteit", vermeldt Peter Blom in een recent artikel.[19] Het bouwen en uitrusten van oorlogsschepen en het bevoorraden daarvan was hun taak, en daarbij hoorden ook

---

[15] Vanuit Middelburg was dat zevenhonderdduizend gulden inleg. Een carolus gulden of pond hollands was 20 stuivers waard, of 40 groten, of 160 duiten. Een dagloon in de zeventiende en achttiende eeuw was 20 stuivers, 1 gulden.

[16] Zeeuws Archief (ZA), Archief Stad Veere (ASV), inventarisnummer 1784, scan 38, over de oprichting van de WIC Kamer Zeeland.

[17] Albert Clement, '"Wie den dach acht, die achten den Heere". Adriaen Valerius 1575-1625'. In *Tijdschrift Zeeland*, KZGW, jrg 34, 2025/2, pp. 5-10, p. 7.

[18] Actief in de slavenhandel was ook Adriaan Steengracht, Heere van de Hoogheid Wisch, beide Zouburgen en nog veel meer land. Zie H.U. Bouwman, F.A. Broeksma, 'Walcheren in woord en beeld – de gemeente Grijpskerke en haar geschiedenis - de familie Steengracht'. In: *De Wete* 1980, no. 4, pp. 14-16.

[19] Peter Blom, Valerius, Veere en het volkslied. In: *Tijdschrift Zeeland*, KZGW, jrg. 34, 2025/2, p. 27.

kogels, buskruit en lont. Op zijn dertigste jaar werd hij notaris, met veel taken zoals "tolheffing, controle van schepen, onderhoud van vestingwerken en de Veerse gevangenis", en hij was een rijk man met meerdere huizen en lidmaatschap van de vroedschap en schepenen.[20] Veerse kapiteins vochten mee tegen de Spanjaarden.

Dit alles zag Valerius en het klinkt door in zijn gedichten en liederen. Hij moet in hedendaagse termen een 'fan' van de WIC zijn geweest. Historicus Susan Legêne merkt op dat Valerius de veroveringen van de vloot van de West-Indische Compagnie in 1624 bejubelt:

> *(…) Hy geeft ons inder yl*
>
> *Oock Victori tot Syn glorie*
>
> *Selfs op de kust Brasyl,(…)*

Bij Valerius gingen, aldus Legêne, vaderlands "verzet tegen een onrechtvaardige vorst" samen met "een pleidooi voor koloniale expansie in Amerika". Aan het einde van de negentiende eeuw werd dit felle culturele nationalisme in geheel Europa sterker dan ooit en overal aanleiding voor monumenten en heldenverering.[21] Vanaf het einde van de negentiende eeuw werd Valerius een nationale held: toen zijn liederen werden gezongen tijdens de inhuldiging van koningin Wilhelmina in 1898 in Amsterdam, en toen Wilhelmina in 1932 van het Wilhelmus in de variant van Valerius het volkslied maakte. In 1979 werd in Veere een beeld van Valerius onthuld, gemaakt door de oude en door zijn beeld van de Dokwerker bekend geworden beeldhouwer Mari Andriessen (1897-1979).[22] Op 6 juli 1979 werd het beeld op de Goese Korenmarkt in Veere onthuld door de commissaris van de koningin, kort voor de dood van Andriessen. De toenmalige predikant van Veere, ds. Pieter Fagel was een van de initiatiefnemers: Hij (Valerius) "had geen voorbeelden, geen afbeelding van Valerius is bewaard gebleven. We hebben slechts een handtekening".[23] Hij werd zeer bekend door de zangbundel Nederlandtsche Gedenck-clanck die in 1625 is verschenen, na zijn dood eerder dat jaar op 17 januari

---

[20] Peter Blom, Valerius, Veere en het volkslied. 2025 (26-32), p. 27-28.

[21] Susan Legêne,'Canon van Verschil. Musea en koloniale cultuur in Nederland'. In: Rob van der Laarse (red.), *Bezeten van Vroeger. Erfgoed, Identiteit en Musealisering.* Het Spinhuis 2005, pp. 124-152. Hierin op p. 143, noot 13, aandacht voor het lied 'Wat heeft God wondre daden…' waarin Valerius de successen bezingt van de WIC-vloot in 1624 in Bahia de todos los Sanctos in Brazilië. Voor inzicht in het sterke culturele nationalisme in negentiende-eeuws Europa zie Joep Leerssen, online database *Encyclopedia of Romantic Nationalism in Europe*, Encyclopedia of Romantic Nationalism in Europe | Public Interface | Encyclopedia of Romantic Nationalism in Europe.

[22] Peter Blom, 'Valerius, Veere en het volkslied.', 2025, (26-32) p. 31.

[23] Pieter Fagel, *Zeven eeuwen Veere*. Middelburg 1983, p.131.

1625. Hij was ook werkzaam bij het inklaren van schepen in de haven van Veere[24]. Valerius was in 1592 klerk van Pieter van Reigersbergh in Veere. In 1600 werd hij poorter aldaar. Hij trouwde in 1598 met een dochter van de burgemeester van Veere, Adriaen Bouwensz Muynck. Sinds 1600 woonde Valerius, zoals gezegd, aan de Kaai op de hoek met de Kraanstraat, in het grote huis 'De Harpe'. In 1598 werd Valerius opgenomen in de Rederijkerskamer. Fagel ziet niettemin in Andriessens beeld: "Godsvertrouwen, vaderlandsliefde, vrijheidszin, onverzettelijkheid."[25]

Scheepsartsen en de compagnies

Scheepsartsen waren door hun werk ook verbonden met het slavernijverleden. Karel Noorlander vermeldt hierover het een en ander in zijn recente boek over barbiers en chirurgijns in Veere.[26] Noorlander: "'Onvrije chirurgijns' mogen vanaf 1696 alleen patiënten behandelen die lid waren van hun bemanning (bij een scheepschirurgijn) of compagnie (bij een garnizoens-chirurgijn)." Vrije chirurgijns is het toegestaan om militairen en scheepsvolk te behandelen, maar uitsluitend in geval van gevaar bij uitstel. Chirurgijns gingen mee naar Oost-Indië, bijvoorbeeld Bartholomeus Nebbens, meesterchirurgijn van de VOC, reisde tussen 1714 en 1716 naar Oost-Indië en vestigde zich later in Veere.[27] Chirurgijns maakten ook een selectie onder opvarenden. Er zijn gegevens over examens van chirurgijns bij de Admiraliteit Middelburg, de VOC en de WIC, vooral voor de Kamer Amsterdam en de Kamer Zeeland. Een 'zeeproef' was bijvoorbeeld een examen na 1 jaar studie, dat gaf bevoegdheid voor dienst op schepen of overzee. Gapinge en Oostkapelle vielen ook onder de Vierschaar van Veere, evenals Serooskerke. "In Veere ontmoetten Hanzeschepen uit de Oostzeelanden Portugese en Franse schippers". De stad had al vroeg en lang een internationaal karakter.[28]

Veerse kapiteins en hun families in de slavenhandel: kennis en profijt

De MCC-kapiteins Adriaan Jacobze en Cornelis van Kakom waren beide afkomstig uit Veere.[29] Petra van den Hendes onderzoek hiernaar laat via een reconstructie van hun families zien dat niet alleen zij zelf, maar ook meerdere generaties van hun voorouders en kinderen en kleinkinderen in en om Veere betrokken waren bij de slavenhandel en de wereld van de zeevaart. Ze waren als vanzelfsprekend lid van de Hervormde Kerk in

---

[24] Idem, p. 114.
[25] Idem, p. 131.

[26] Karel Noorlander, *Het gilde van de barbiers en chirurgijns te Veere, 1475-1798*. AUP, Amsterdam 2024.

[27] Op. cit., p. 220 resp. 224.

[28] Idem, p. 87 resp. 18.

[29] Petra van den Hende, *Cornelis van Kakom, slaafhaalder*. Doctoraalscriptie Geschiedenis, 25 mei 2005, Universiteit Leiden.

Veere. Om van scheepsjongen tot kapitein op te klimmen was een lange tocht, die gemiddeld twaalf jaar duurde. Van den Hende biedt inzicht in families waarin het een komen en gaan naar zee was, en haar onderzoek roept de vraag op welke ervaringen en verhalen dan werden gedeeld. Door al die scheepsreizen is het waarschijnlijk dat familieleden kennis verkregen over slavenhandel en slavernij, ook degenen die aan de wal bleven. Over Jacobze en Van Kakom:

> "Zij maakten de meeste reizen als kapitein. De gage was 60 gulden per maand. Daar kwam nog wat bij: de kapitein kreeg 6,7% aandeel in de winst van een equipage. (...) Bovendien werd de gage aangevuld met een bonus per levend aangebrachte slaaf in de Caraïben (80 stuivers per slaaf)". Ook voor onder meer aangekocht ivoor kregen ze een bonus, aldus Van den Hende."[30]

Hieruit blijkt dat deze kapiteins uit Veere individueel profijt bij de slavenhandel hadden, en dat door het komen en gaan van bemanningsleden in en om Veere kennis over de praktijk van de slavenhandel en slavernij verspreid raakte.

Cornelis van Kakom had veel familie in Veere, die ook betrokken was bij de slavenhandel en slavernij. Zijn jongste neef Stephanus trouwde met Barbara Roblijn. Haar broer, Abraham Roblijn maakte van 1770-1792 zesmaal een slavenreis voor de MCC. Barbara en Abraham kregen een groot gezin en woonden tot hun dood in de Papestraat in Veere. Ook een halfbroer van Cornelis werkte bij de MCC op slavenschepen, en de families van hun echtgenoten waren eveneens actief in de slavenhandel, o.a. MCC-kapitein Willem Pieterse. Cornelis ging in Middelburg wonen op de Korendijk. Zijn zoon Bastiaan ging ook voor de MCC op een slavenschip werken. [31] Scheepschirurgijns keurden de slaven, en voerden een selectie door: David Henry de Gallandat zag dat als 'kwaliteitscontrole', want zelfs ervaren chirurgijns konden volgens hem worden "misleid door de Afrikaanse kooplieden". [32]

Van den Hende vermeldt dat behalve het individuele profijt dat kapiteins hadden op WIC- en MCC-schepen, er ook door bemanningsleden werd bijverdiend met slavenverkoop. Dit werd verkoop 'op vracht' genoemd, het was tot 1770 gebruikelijk, daarna werd het verboden. Of het daarmee ook afgelopen was is de vraag. [33]

De 'slavensterfte' op de zeereizen van Van Kakom was hoog: op de schepen waar hij aan boord was, stierf 20-21% onderweg. Op de schepen waar hij gezagvoerder was, was er zelfs 24,2% sterfte. Dit terwijl het gemiddelde sterftepercentage op de MCC-schepen

---

[30] Op. cit., p. 16.
[31] Idem, pp. 26-30.

[32] Idem, p 41.

[33] Idem, p. 46.

voor de periode 1767-1802 toen 10,8% was. De oorzaak wordt gezocht in ziekten op de schepen, o.a. scheurbuik en pokken.[34]

Er zijn in veel verschillende bronnen meldingen van met Veere verbonden slavenreizen. In dit korte verslag vermeld ik slechts wat ik tot nu toe heb gevonden. Bijvoorbeeld kapitein Jan de Vos kwam uit Veere en maakte meerdere slavenreizen.[35]

Geert Stroo heeft in zijn promotieonderzoek naar de vroege patroonschappen slavenschepen kunnen documenteren die nu toe onbekend waren. Verbonden met Veere zijn twee slavenschepen naar Essequibo, beide in 1658, de 'Zeelandia' en de 'Jonge Prins'. De kapitein van het schip 'Jonge Prins' was Huibrecht Cornelisz. Wels, die afkomstig uit Veere was. De Kamer Zeeland van de WIC had dit schip gehuurd om slaafgemaakten naar Essequibo te brengen voor elf maanden en tien dagen. De slaafgemaakten kwamen uit Kameroon en 222 van hen zijn in Essequibo aangekomen.[36] Bij het andere schip, de 'Zeelandia', zijn het de bewindhebbers van Veere die zelf verzoeken om een schip, om naar Guinea te zenden om daar drie- à vierhonderd slaafgemaakten te halen voor de nieuwe kolonie Essequibo. Het schip bracht driehonderd slaafgemaakten uit Afrika – haven onbekend – naar Essequibo en de eindbestemming was het eiland St. Kitts.[37] Hieruit blijkt dat de Veerse autoriteiten zelf het initiatief namen tot slavenreizen.

Zeeuwse kooplieden behoorden tot de vroegste initiatiefnemers voor handelsreizen naar verschillende werelddelen waarin slavenhandel en slavernij een rol gingen spelen. Aan het einde van de zestiende eeuw was in Veere Balthasar de Moucheron waarschijnlijk de belangrijkste, maar niet de enige betrokkene. De uit Zeeuwse havens afkomstige particuliere handelaren en scheepslieden vormden eigen kringen, waarin ook al spoedig Engelse en Schotse bemanningsleden voorkwamen. Er was vanuit Veere al veel langer contact met Schotten, maar Zeeuwen hadden ook vroeg Engelse en Ierse contacten; zowel in competitie als samenwerking. Aan het begin van de zeventiende eeuw kregen enkele Zeeuwse families als particulieren enkele gebieden in eigen bezit: met name Berbice, Essequibo en Tobago, vanaf 1628. Dit eigendom kreeg de vorm van 'patroonschappen': de eigenaars waren 'patronen'. Veere was rechtstreeks betrokken bij het patroonschap van Essequibo dat in 1657 aan Veere, Vlissingen en Middelburg

---

[34] Idem, p 48.

[35] zie ook: M.J. Eijgenraam, 'Menschlievendheid en eigen belang.' In: *Mededelingen van het KZGW* (1990), p. 77-103.

[36] Geert Stroo, *bijlage XXVII: Overzicht slavenschepen naar Essequibo en Suriname*. Ik bedank Geert Stroo heel hartelijk voor inzage in zijn lopend promotieonderzoek aan de Universiteit Leiden naar de Zeeuwse patroonschappen. Data uit slavevoyages.org en uit NA, Oude Westindische Compagnie, inv.nr. 33.

[37] Geert Stroo, *bijlage XXVII: Overzicht slavenschepen naar Essequibo en Suriname*. Data uit slavevoyages.org en uit NA, OWIC, inv.nr. 33.

werd verleend door de West-Indische Compagnie. De patroonschappen waren een tijdelijk verschijnsel. Het langst bleef het patroonschap van Berbice bestaan, tot 1713. Daarna kregen Sociëteiten het bestuur over deze kolonies: in Essequibo gebeurde dat in 1771.[38]

Balthasar de Moucheron: handel, politiek en kolonisatie

Balthasar de Moucheron investeerde als pionier in onder meer de Veersche Compagnie en de Compagnie De Moucheron, opgericht in respectievelijk 1597 en 1600. Hij nam actief deel aan de kaapvaart, was een van de initiatiefnemers van de vaart op West-Afrika en Zuid-Amerika en werd een van de eerste bewindhebbers van de VOC. Hij probeerde eilanden langs de Westafrikaanse kust te veroveren en hij poogde ook Fort Elmina op de Portugezen te veroveren. Hij bezat op het hoogtepunt van zijn carrière tientallen schepen. Tot de sponsors van De Moucheron behoorden prins Maurits van Oranje, stadhouder en legeraanvoerder van de Republiek. Myrthe Kraaijenoord merkt op dat De Moucheron ook in Den Haag dicht bij de macht zat, adviezen gaf en bijvoorbeeld van de Staten-Generaal steeds toestemming kreeg voor zijn ondernemingen. Een andere vroege compagnie was in 1598 de Middelburgsche Compagnie, van Adriaen Ten Haeff, die later met De Moucheron de Compagnie van Verre oprichtte, én bewindhebber van de VOC, burgemeester van Middelburg én lid van de Staten Generaal werd. Deze opmerkelijke dubbelfuncties hebben het, stelt Kraaijenoord, “ongetwijfeld makkelijker voor hem gemaakt om financiële en staatsrechtelijke steun voor zijn ondernemingen te krijgen”.[39] Op kleinere schaal waren in Zeeland en op Walcheren dezelfde krachten aan het werk. Haar studie geeft inzicht in de korte lijnen en vele banden die er ook in Zeeland en vanuit Veere waren met de diverse autoriteiten, en hoe die de toe-eigening van stukken land in Zuid-Amerika door Zeeuwen vereenvoudigden. “De macht van steden, provincies, Staten Generaal en rijke koopmansfamilies was daarin steeds nauw verbonden.” Volgens Kraaijenoord was het “onmogelijk om binnen dit Nederlands bestuur van de zeventiende en achttiende eeuw onderscheid te maken tussen handel, politiek en kolonisatie.”[40]

---

[38] Zie hierover o.a. Doeke Roos, *Zeeuwen en de Westindische Compagnie*, Hulst 1992; Albert C. Meijer, ‘“Liefhebbers des vaderlandts ende beminders van de Commercie”: de plannen tot oprichting van een generale Westindische Compagnie gedurende de Jaren 1606-1609.’ In: *Archief, Mededelingen van het Koninklijk Zeeuws Genootschap der Wetenschappen* (1976), pp. 21-72. En Ruud Paesie, *Sociëteit van Essequibo. Op- en ondergang van een coöperatieve scheepvaartonderneming, 1771-1788*. Vlissingen 2017. En Geert Stroo, artikelen in *Den Spiegel*: *Vereniging vrienden van het muZeeum en het Gemeentearchief Vlissingen*, jaargang 37, no.3, 2019, pp. 8-15, en jaargang 38, nr. 4, 2020, pp. 8-13.

[39] Myrthe Kraaijenoord, ‘Koloniale expansie en de Nederlandse staat.’ In: *STAAT & SLAVERNIJ - Het Nederlandse koloniale slavernijverleden en zijn doorwerkingen*, Amsterdam 2023, pp. 366-367. (https://www.eerstekamer.nl/overig/20230615/staat_en_slavernij_het_nederlandse/document3/f=/vm42f4qh1ezj_opgemaakt.pdf)

[40] Idem, p. 368.

Eigen kolonisatie: Essequibo

In de loop van de zeventiende eeuw is Veere nog op een andere manier direct betrokken bij de slavernij, wanneer de stad in 1657 samen met Vlissingen en Middelburg en de Staten van Zeeland mede-eigenaar wordt van Essequibo, een aanzienlijk gebied met veel plantages naast Suriname.[41] De Kamer Zeeland van de WIC wilde zich in 1657 van Essequebo ontdoen, omdat die "volstrekt geen voordeel" meer opleverde. De Staten van Zeeland overwogen de kolonie over te nemen, maar daarover kwam geen overeenstemming. Toen kwam het aanbod van de steden Middelburg, Vlissingen en Veere, "om die kolonie te besturen en te onderhouden, onder het patronaat der Staten van Zeeland".

> "In october 1657 kwam die overeenkomst tot stand, en op 1 november had in het West-Indisch Huis – het gebouw der W.I. Comp. te Middelburg de eerste vergadering plaats van de 'Directie der Niewe Colonie op Isekepe, die men Nova Zeelandia noemde; deze directie bestond uit 8 leden, n.l. 2 burgemeesters van Middelburg, 1 van Vlissingen en 1 van Veere, benevens 4 bewindhebbers der Kamer Zeeland van de W.I. Comp." [42]

Na nader overleg tussen november 1657 en maart 1658 besloten de steden te investeren: 4000 Pond Vlaams of fl. 24.000, -, waarvan Middelburg de helft opbracht, en Vlissingen en Veere de andere helft. Al snel bleek 12.000 pond Vlaams nodig te zijn en ook dat was "geheel ontoereikend". Tevens werd besloten om twee schepen uit te rusten, "waarvan één om kolonisten naar Essequebo over te brengen en een ander om slaven in Afrika te gaan halen en die vandaar naar de gereorganiseerde kolonie te voeren. Men was van plan zich, tot meerder voordeel, niet langer tot den vroegeren handel in verf en hout met de Indianen te bepalen, maar ook zelf suiker te gaan planten en daartoe waren vooral negerslaven benodigd," schrijft Netscher. De prijzen van slaven waren toen "voor elke man of vrouw fl. 150,-, voor kinderen van 8-12 jaar twee voor één te rekenen, jonge kinderen drie voor één, en zuigelingen zouden de moeder volgen".[43]

De kolonie Berbice bleef het bezit van één familie, de heren van Pere. Essequibo bleef kolonie onder het bewind van de drie steden Middelburg, Vlissingen en Veere, en onder het patronaat van de Staten van Zeeland De Zeeuwen hadden het monopolie op de handel met Essequibo.[44] De West-Indische Compagnie had ook eigen plantages in

---

[41] P.M. Netscher, *Geschiedenis van de koloniën Essequebo, Demerary en Berbice*. Den Haag, 1888.

[42] Op. cit., pp. 71-72.

[43] Idem, p. 72

[44] Idem, pp. 78-79. In 1669 gaven de drie steden de kolonie "weder geheel aan de Staten van Zeeland terug", en op 11 april 1670 droegen de staten van Zeeland de kolonie over aan de Kamer Zeeland van de WIC.

Essequibo, waaronder Poelwijk en Duinenburg. Die compagniesplantages waren in 1713-1715 lucratief, ze brachten per jaar fl. 17.000 zuivere winst op, schrijft Netscher.[45] In de plantages in Essequibo is ook sprake geweest van verzet, maar, aldus Netscher, minder dan in Berbice of Suriname:

> "Slechts ééns vinden wij een ernstig geval van oproerig verzet en wel in 1731, op de compagnies plantage Poelwijk, op het eerste eiland in de vallen van de Mazarouni. Het was echter niet van grote gevolgen, alhoewel er een paar Europeanen bij gedood werden, doch werd spoedig met hulp van eenige soldaten van het Fort Kijkoveral onderdrukt en de belhamels werden naar het gebruik dier dagen streng gestraft."[46]

In de negentiende eeuw kwam een einde aan de Zeeuwse kolonies. Bij een conventie te Londen, gesloten op 13 augustus 1814 en bekrachtigd door een vrede te Parijs op 20 november 1815, werd overeengekomen dat Engeland al de veroverde bezittingen – ook Suriname – aan Nederland terug zou geven. De Kaapkolonie, Demerary, Essequibo, en Berbice bleven Brits.

De oprichting van de Middelburgse Commercie Compagnie

De MCC bestond van 1720 tot 1888. In hetzelfde jaar 1720 werd ook opgericht het Collegie van Kooplieden, (de voorloper van de Kamer van Koophandel en Fabrieken), en in 1722 de Sociëteit der Zaagmolens, die bleef bestaan tot 1903. Een belangrijke rol had het handelshuis van de gebroeders Gregory in Veere. Bij de oprichting waren onder de inschrijvers 43 Engelsen, "die door bemiddeling van de handelshuizen Hope te Rotterdam, Ribaut te Middelburg en Gregory te Veere voor fl. 803.976 hadden ingeschreven".[47]

In eerste instantie was de MCC een Middelburgse vereniging, waarvan de directeuren in Middelburg moesten wonen, en volgens het reglement "moesten haar schepen uit Middelburg vertrekken en daar ook weer arriveren." Alles bij de MCC was gericht op het profijt in Middelburg voor Middelburg. Hierdoor ligt het voor de hand dat er over directe banden met Veere en de MCC minder te vinden is. Voor de scheepsbouw lag dat anders: hiervoor werden orders gedaan in Zaandam en Amsterdam en elders in Zeeland.[48]

---

[45] Idem, p. 104.

[46] Idem, pp. 104 en 107.

[47] J.P. van de Voort, *De Westindische plantages van 1720 tot 1795. Financiën en handel.* Dissertatie Nijmegen, Eindhoven 1973, pp. 38-43, m.n. p. 40.

[48] Idem, pp. 41-43.

Rapporten over Zeeland, Vlissingen en Veere

In de rapporten van Henk den Heijer en Gerhard de Kok over het slavernijverleden van Zeeland en dat van Vlissingen, geschreven in opdracht van de provincie Zeeland en de gemeente Vlissingen, komt sterk naar voren dat de afstanden gering, de lijnen kort en de banden sterk zijn.[49]

Enkele voor Veere relevante citaten uit deze rapporten, over de provincie Zeeland:

• Het huidige provinciale bestuur van Zeeland kan op historische gronden beschouwd worden als de rechtsopvolger van de vroegmoderne Staten van Zeeland die medeverantwoordelijk waren voor de Zeeuwse deelname aan slavenhandel en slavernij.

DH: Dit geldt ook voor de stad en de gemeente Veere.

• De Middelburgse regenten – stadsbestuurders en gecommitteerden in de Staten van Zeeland – waren de belangrijkste bestuurders van de West-Indische Compagnie (WIC) en de Middelburgse Commercie Compagnie (MCC). Zij investeerden ook in plantagekoloniën en plantages waarop slaven werkzaam waren.

DH: Hetzelfde geldt voor de regenten in Veere.

• De Zeeuwen waren aan het begin van de zeventiende eeuw de Nederlandse kwartiermakers in het Atlantische gebied. Zij namen het initiatief tot of speelden een belangrijke rol in de eerste expedities die Iberische koloniën probeerden te veroveren dan wel handelsposten en koloniën wilden stichten.

DH: Dit geldt ook voor de kwartiermakers uit Veere.

• Tussen 1675 en 1730 waren Zeeuwse reders de belangrijkste illegale slavenhandelaren van Nederland. Zij verscheepten in deze periode ongeveer 44.500 Afrikaanse slaven naar Amerika.

DH: Onder de betrokkenen waren ook Veerse kapiteins, en bemanningsleden uit wat nu de Gemeente Veere is deden mee.

• In de periode van de 'vrijhandel' in slaven (1730-1814) domineerden Zeeuwse reders de Nederlandse slavenhandel. Ongeveer 70% van alle Nederlandse slavenschepen werd in Vlissingen en Middelburg uitgereed.

DH: Een deel hiervan werd in Veere uitgereed.

[49] Henk den Heijer en Gerhard de Kok, *Het slavernijverleden van Vlissingen: een historiografische verkenning.* Rapport in opdracht van de Gemeente Vlissingen, juni 2021. Henk den Heijer en Gerhard de Kok, *Het slavernijverleden van Zeeland*. Rapport in opdracht van de provincie Zeeland, Middelburg, mei 2023. Het slavernijverleden van Zeeland.

• Zeeuwen investeerden circa 6,7 miljoen gulden in plantageleningen, de WIC, de MCC en in de Sociëteit van Essequebo. Middelburgse regenten waren de grootste beleggers in deze organisaties.

DH: Veerse regenten waren eveneens initiatiefnemers in en oprichters van de Kamer Zeeland van de WIC en de Sociëteit van Essequebo, alsmede van de Kamer Zeeland van de VOC.

• Middelburg en Vlissingen hadden verreweg het grootste aandeel in de Zeeuwse slavenhandel en andere slavernij-gerelateerde activiteiten, de rest van Zeeland speelde daarin een marginale rol

DH: De rol van Veere bij slavenhandel en slavernij lijkt in veel opzichten op die van Vlissingen. Die rol was en is niet marginaal, maar vroeg, krachtdadig, zelfbewust, veelzijdig, uitgebreid en langdurig, net als die van Vlissingen, zij het wel wat kleiner. Veere werd in de loop van de eeuwen wat onbekender. Die onbekendere aspecten van de geschiedenis zijn nu meer inzicht en erkenning waardig.

Den Heijer en de Kok:

> "Veel Zeeuwen waren vanaf het eind van de zestiende eeuw tot aan het begin van de negentiende eeuw direct of indirect betrokken bij slavernij-gerelateerde activiteiten, soms als leverancier van goederen voor de slavenhandel, soms als investeerder, maar ook als scheepsbouwer van of bemanningslid op een Zeeuws slavenschip." [50]

Dit geldt ook voor inwoners van de stad en de gemeente Veere in dezelfde periode. Den Heijer en de Kok stellen dat de bevolking van Walcheren overal was betrokken bij het slavernijverleden, en dat er in de provincie een duidelijke hierarchie was:

> "De meeste bestuurders die in de Staten van Zeeland het beleid bepaalden, kwamen uit de zes stemhebbende steden in het college. In volgorde van belangrijkheid waren dat Middelburg, Vlissingen, Zierikzee, Goes, Veere en Tholen. Tezamen hadden die steden zes stemmen, de zevende was voor de stadhouder als eerste edele van het gewest. De stedelijke afgevaardigden waren beleidsbepalend in de Staten van Zeeland, maar niet elke stem telde even zwaar. Middelburgse statenleden domineerden de stemming als vertegenwoordigers van de economisch belangrijkste stad van het gewest, daarna volgde Vlissingen en ten slotte de kleinere steden."[51]

> "Uit het onderzoek van M. van der Bijl over de achtergronden van politieke twisten in Zeeland aan het begin van de achttiende eeuw blijkt zonneklaar dat

[50] Henk den Heijer, Het slavernijverleden van Zeeland. Rapport in opdracht van de provincie Zeeland, Middelburg, mei 2023. Het slavernijverleden van Zeeland, p.4
[51] Henk den Heijer, idem, 2023, p. 8-9.

> bijna alle Zeeuwse regentenfamilies belangen hadden in de WIC en via die onderneming in de slavenhandel en slavernij. Zij leverden de bewindhebbers voor de kamer Zeeland van de WIC en waren de belangrijkste Zeeuwse aandeelhouders van de Compagnie. Diezelfde regentenfamilies zaten ook in de directie van de in 1720 opgerichte Middelburgse Commercie Compagnie (MCC)."[52]

Kwartiermaker en wegbereider De Moucheron woonde eerst in Middelburg, later in Veere:

> "Kwartiermaker in het Atlantische gebied Balthasar de Moucheron, telg uit een Frans/Zuid-Nederlands koopliedengeslacht, ontwikkelde zich na de verhuizing van zijn familie naar Middelburg tot een van de rijkste kooplieden van Zeeland en tevens wegbereider van de Nederlandse handel op Afrika. Hij bezat in de jaren 1590 enkele handelsposten in het gebied tussen de Senegal en de Gambia en liet in 1596 een aanval op het Portugese kasteel São Jorge da Mina (Elmina) op de Goudkust uitvoeren die mislukte. Twee jaar later organiseerde hij een aanval op het eiland Príncipe in de Bocht van Guinee, een Portugese kolonie met suikerplantages waarop Afrikaanse slaven werkten. Drie maanden later slaagden de Portugezen erin het eiland te heroveren, maar dat weerhield De Moucheron er niet van om in 1599 deel te nemen aan een door de Staten-Generaal georganiseerde expeditie ter verovering van het Portugese suikereiland São Tomé. Ook die expeditie, die aan minstens 1200 zeelieden het leven kostte, mislukte."[53]

Pioniers in Vlissingen en Middelburg met wie De Moucheron contact had en heeft samengewerkt: "Adriaen ten Haeff, burgemeester van Middelburg, een andere prominente Zeeuw met Atlantische belangen, kreeg in 1598 toestemming van de Staten-Generaal voor een drietal handelstochten naar de kusten van Guyana. Zijn Vlissingse collega burgemeester-koopman Jan de Moor was sinds de jaren 1590 eveneens actief in de handel op Zuid-Amerika en zond aan het begin van de zeventiende eeuw diverse schepen naar Guyana voor het opzetten van Zeeuwse handelsposten. Van daaruit ruilden zijn kapiteins Europese goederen tegen verfstoffen, tabak en andere producten met de lokale bevolking. Vanuit die handelsposten ontwikkelden zich later de eerste plantagekoloniën."

Illegale slavenhandel en Veere

De historicus Ruud Paesie heeft als eerste de grote omvang van de illegale slavenhandel door Zeeuwen in kaart gebracht, en hier lijsten van gemaakt waarop ook

[52] Henk den Heijer, idem, 2023, p.9.
[53] Idem, p. 11.

vijftien illegale slavenreizen vanuit Veere voorkomen. Den Heijer en Kok benadrukken hoe omvangrijk De Zeeuwse betrokkenheid bij de directe illegale slavenhandel was. Ook hieraan heeft Veere meegedaan, blijkt uit de cijfers van Paesie.[54] Den Heijer:

> "Nadat de WIC in 1674 een doorstart had gemaakt en zich meer nog dan voorheen op de slavenhandel concentreerde, bedroeg het belegde vermogen van Zeeuwen in de Compagnie ongeveer een miljoen gulden. Middelburgse aandeelhouders hadden daarvan circa 83% in handen, die uit Vlissingen 8,6%, terwijl het resterende deel van investeerders uit Veere en Tholen afkomstig was."[55]

> "Tholen en Veere hadden wel Atlantische belangen; zij leverden van de veertig bewindhebbers die de WIC tussen 1621 en 1636 telde tenminste drie bestuurders; een uit Tholen en twee uit Veere. Daarna zal hun aantal eerder zijn gekrompen dan uitgebreid. Tezamen bezaten zij in de Eerste WIC nog geen 14% van het aandelenkapitaal tegen Middelburg en Vlissingen ruim 86%, percentages die na de doorstart van de Compagnie marginaal wijzigden."[56]

De hele plattelandsbevolking was op allerlei manieren betrokken bij leveranties van goederen:

> "Het Zeeuwse platteland leverde namelijk een groot deel van de benodigde victualie voor slavenschepen, waaronder kazen, vlees, granen voor brood, paardenbonen, grauwe erwten en gort."[57]

Ruud Paesie over enkele in Veere geboren kooplieden en bestuurders, waaronder een latere burgemeester van Hulst:

> "De boekhouder van de Magdalena Maria was dus het familiebedrijf van Jan de Zitter & Zonen. Vader Jan overleed in december 1759 tijdens de bouw van het fregat. Zijn zonen Anthony en Hendrik zetten daarna de bedrijfsvoering voort onder dezelfde firmanaam. Hoeveel reders in het slavenschip participeerden, is onduidelijk. Daarover worden geen mededelingen gedaan. Wel weten we dat Johan Willem van Sonsbeeck 1/32 part in de Magdalena Maria bezat. De in 1710 te Veere geboren Van Sonsbeeck was de voormalige ontvanger, griffier en

---

[54] Ruud Paesie vermeldt de relevante datasets op zijn website. Zie www.paesie.nl ook voor verschillende relevante publicaties, waaronder Ruud Paesie, 'De zeven slavenreizen van het Vlissingse fregat Magdalena Maria, 1761-1771.' In: *Den Spiegel* Jaargang 32, nummer 3, juli 2014, p. 8.

[55] Henk den Heijer, 2023, p. 24.

[56] Idem, p. 26.

[57] Ibidem. Zie ook: Maarten van der Bijl, *Idee en Interest. Voorgeschiedenis, verloop en achtergronden van de politieke twisten in Zeeland en vooral in Middelburg tussen 1702 en 1715*. Groningen 1981.

burgemeester van Hulst. Ten tijde van zijn deelname in de Vlissingse slavenhandel was hij raad, schepen en pensionaris van Vlissingen en rekenmeester over een deel van Staats-Vlaanderen." [58]

Vijftien illegale slavenreizen

Dit zijn de vijftien illegale slavenreizen met een verband met Veere uit de lijst die dr. Ruud Paesie maakte over de periode 1674-1730.[59]

Datum	scheepsnaam	vertrek	kapitein	bestemming	lading
1691-06.'92	Koninx Wapen	Veere	Jacobus Maillaart	Angola, São Tomé	slaven en suiker
08.1692-'93	Veerse Neptunus	Veere	Willem Gordon	retourreis Afrika	
12.1695-'96	Petronella, fregat	Veere		retourreis Afrika	
11.1696-07.'97	Petronella, fregat	Veere	Gabriel Janssen	retourreis Senegal	lading gom
06.1697-'98	Groote Apollo	Veere	Gabriel Janssen	Afrika	door WIC genomen (gelost)
02-02.1704	William en Marij Galeij	Veere	Jan Grassilie Calabar, slavenh.	Barbados	336 (slaven)
02.1713-04.'13	Postilion Galeij, fregat	Veere	George Gordon	Afrika (door storm naar Zeeland teruggekeerd)	slaven
06.1713-12.'14	Postilion Galeij, fregat	Veere	Wouter Watson	Afrika (slavenopstand, Cadiz)	212 (slaven)
09.1713-10.'14	Swarte Arent Galeij, fregat	Veere	Jacob Baillieux	Afrika	door WIC genomen (gelost)
09.1714-03.1716	Faam Galeij, fregat	Veere	Matthew Dick	Angola	slavenh. Amerika
09.1715-06.1717	Constantia	Veere	Frans Thijssen	Afrika	slavenh. Amerika
03.1717-06.'19	Fortuyn, fregat	Veere	Anthony Varene	Angola	slavenh. Sint Eustatius/Thomas
08.1719-06.'20	Fortuyn, fregat	Veere		retourreis Afrika	

[58] Ruud Paesie, 'De zeven slavenreizen van het Vlissingse fregat Magdalena Maria, 1761-1771.' In: *Den Spiegel* Jaargang 32, nummer 3, juli 2014, p. 8.

[59] Bron: Ruud Paesie, *Chronologisch overzicht van 750 getraceerde lorrendraaiers die het handelsmonopolie van de (Tweede) West-Indische Compagnie ontdoken (1674-1730)* (Update: Ruud Paesie, februari 2022). Voor meer informatie zie de database: Getraceerde-lorrendraaiers-(WIC),-Februari-2022.pdf

1720-02.'22	Fortuyn, fregat	Veere		Afrika	slavenh. Amerika
11.1724-11.'25	Witte Moor, fregat	Veere	Christoffel Boundt	Afrika	door WIC genomen (gelost)

In dezelfde lijsten komen scheepsnamen voor die een verband hebben met andere Zeeuwse plaatsnamen:

Scheepsnamen: Kasteel van Sluys, Agaath van Vlissingen, Veerse Neptunus, WestKapel, Poppendamme, Soetendael, Walcheren, Buyenskercke, Plattenburg, Braakenburg, Bossenburg, Vlissinger Galey, Marienburg, Moorenburg, Sonnebeeck, Middelburg, Schorenburg, Getergde Vlissingen, Domburg, Herstel van Zeeland, Nieuwenbogaerde, Packet van Vlissingen, Rosenburg, Popkensburg, Deinsvliet, Vlissings Welvaren, Swarte Arent, Swarte Leeuw, Sonsbeeck, Oost India, Westermeer, St. Laurens, Witte Moor, Jonge Moor. [60]

Plakkaten uit 1657 en 1659 over de kolonisatie van de Wilde Kust door o.a. Veere

De afspraken tussen Veere, Vlissingen en Middelburg en de Westindische Compagnie over kolonisten die naar de Wilde Kust willen vertrekken in 1657 werden vastgelegd in een plakkaat:

> "Conditien, door de Heeren Burghemeesteren, Schepenen en Raden der stadt Middelburgh, Vlissinghen en Vere, volgens het provisioneel Accoort met de West-Indische Compagnie ghemaect/gepresenteert, aen allen die gene die als Colloniers na de vaste Wilde Cust gelegen in America willen vertrecken."

Iedereen moet zich melden bij de edele heeren waaronder Ioannes Kyen, regerende burgemeester der stede Vere. Zij zullen vergaderen op maandag- en donderdagmiddagen na de middag vanaf half vijf.

Er zijn tien voorwaarden waar de 'Colonniers' zich aan moeten houden en rechten die zij verkrijgen. Ze kunnen rekenen op een "bequaem Schip", bij aankomst zal de Commandeur ze laten weten "van soo veel Landerien alsse beheeren en cultiveren sullen konnen". Iedereen zal "vrijheyt van conscientie genieten", en ze zullen de hen aangewezen "Landen in hunnen eighendom besitten ende daer van vermoghen te disponeren voor haer ende hare naercomelingen voor altoos".

De eerste vijf jaar zijn ze vrij van "tienden, schattingen, tollen, hooft-gelden en andere bezwaernissen", en mogen ze wel genieten van rijkdommen zoals "te vinden mineralen, marmozen ende ghesteente", en eveneens van de opbrengsten van jacht en visserij. Hun rechten op slavenhandel worden eveneens vastgelegd:

[60] Ibid.

> "Ten zevenden sal het mede eenen iegelicken vrij staen uyt de provintie van Zeeland met eigen ofte bemachte schepen nae de voorz. Cust te varen / als mede van daer herwaerts in de selve Provintie te keren / Midtsgaders inde Bocht van Guynea om Slaven te gaen handelen."

De commissarissen beloven de kolonisten tijdig en een 'goede hoeveelheid' slaafgemaakten te zullen leveren.

> "Ten achtsten presenteren de voorz. Commissarissen aen de over-gaende Collonniers / ofte haer gemachtigde binnen sekeren behoorlicken tijdt / goede quanteteit Slaven te Contracteren / ende op de voorz. Cust te leveren / tot een ieder sijn gherief".

Ten slotte zullen de commissarissen voor godsdienst en veiligheid en bescherming van de kolonisten mensen aanbrengen, als er tenminste een succesvolle groei van de bevolking en opbrengsten zal zijn.

> "Ten thienden soo beloven Commissarissen by success ende merckelijck aen-was van Populatie ende Cultuere op de voorz. Cust datse naerder ordre sullen stellen soo op den Godts-dienst als tot securiteyt ende protective aldaer op de Cust ende voorts datse mede soodanighe Regieringhe sullen aen stellen die den goeden sullen Maintineren ende den quaden straffen / alles near de Ordre ende goede Wetten ende Costuminen vande Provintie van Zeelandt. Elck segghet den anderen voorts."[61]

Dit plakkaat had tot doel kolonisten naar de Zuidamerikaanse kust over te laten reizen en zich daar te vestigen. Dit zou Nova Zeelandia worden.

Een tweede plakkaat is een Notificatie uit 1659 van de Heeren commissarissen van de Ed. Heeren Burghemeesteren Schepenen ende Raden der Steden Middelburg, Vlissingen ende Vere, en van de Bewint-hebberen der West-Indische Compagnie ter Camer van Zeelant. Het gaat nu over de gang van zaken in Nova Zeelandia, waar inderdaad "een groot aental van Coloniers met haere familien, dienstbare ende andere" naar toe zijn gegaan, waar ze hebben "possessie genomen so omtrent de revieren van Isequeba, Temerarij, Boumerone ende Corantijn", evenals landinwaarts in de Provintie van Mouroque en omgeving.

Opnieuw zijn coloniers van harte welkom zich te komen vestigen, plantages te beginnen, waar nu "een goede quantitelyt Negros soo voor dese Camer als door particuliere cruyssers sijn gebracht / ende nogh dagelijkx meer en meer staen gebracht te werden / soo stellen de voorz. Commissarissen van nu voortaen den selven handel aldaer ende alhier provisionelijck gantsch open / alleen aen haer behoudende de

[61] ZA, Archief Stad Veere (ASV), inv.nr. 1784, scan 36.

bezorginge van orders ende ammonitie voor haer militia ende in handelinge vande Oriane-verwe op pene ende boeten als voor desen is ghestatueert.

Ten Sesden so wert by desen mede vernieut de vrijheyt der consentie voor een iegelijck en toegelaeten exercitie van religie op d'order ende in manieren als alhier inde Provintie van Zeelandt wort ghepermitteert.

Ten zevenden so wert mede aen een iegelijcken licentie gegeven om op de voorz. Custe eigen kleyne vaertuygen te houden ende te gebruycken tot alle Coloniers haer gerief om de revieren opwaerts ende nederwaertes langs de cust en andere eylanden te varen ende te keren [..] alleen verbiedende d'onse en de inwoonderen van d'andere plaetsen de Indianen onse Geallieerde ende vrienden als mede onse Coloniers ende haer ghecontracteerde Negros tegens de gemaeckte Contracten aft e halen en te vervoeren onder wat pretecst het oock soude mogen wesen / op pene van confiscatie van Schip en goet / met arbitrale correctie daer en boven / doch alle Coloniers van d'omliggende plaetsen en Eylanden worden ghepermitteert soose best connen / met hare huys-ghenoten / Slaven / dienstbaer ofte servens / mitsgaders hare Fabrijcken na de voorz. Custe tec omen met belofte datse sullen ontvangen ende ghetracteert werden als andere comende uyt Europa. 1659, Elck segghet den anderen voorts."[62]

De twee plakkaten maken duidelijk hoe eigenzinnig de Zeeuwse commissarissen de kolonisatie van nadrukkelijk hun 'eigen' gebieden ter hand nemen en hoezeer ze er een eigen stempel op willen drukken.

H2: Sporen van het slavernijverleden in de gemeente Veere

Mensen, huizen, schepen en goederen

Door zorgvuldig onderzoek in de vele relevante archieven is het mogelijk sporen van zwarte mannen, vrouwen en kinderen te vinden die op enig moment in Zeeland, Walcheren en Veere zijn geweest. Bijvoorbeeld via vermeldingen over doop, huwelijk of begraven, of uit verslagen over scheepsreizen. Tot nu toe zijn er sporen van drie zwarte vrouwen die in de achttiende eeuw in de gemeente Veere woonden, gevonden. In het dagregister van Adriaan Anthony Brown, de Schotse koopman uit Veere, over zijn scheepsreis naar Suriname en Demerary, vinden we zo'n vermelding. Op 17 juli 1773 vertrekt Brown bij Fort Rammekens, en hij vermeldt wie daarbij aanwezig zijn: "*de*

[62] ZA, ASV, inv.nr. 1784, scan 37.

swarte meyd van dhr. Godin". Er was in Veere een familie Godin; mogelijk heeft deze vrouw in Veere gewoond. Haar naam is nog onbekend.[63] Peter Blom schrijft over deze reis en leest de naam als 'Codin': "In de constapelskamer bevonden zich een timmermansvrouw met haar drie kinderen, de vrouw van de tuinier van de plantage van de heer Jan Willem Boddaert en haar drie kinderen en een negerin, dienstmeid van de heer Codin."[64] Wellicht is over haar aanwezigheid in Veere nog meer informatie te vinden.

In Grijpskerke werd een zwarte vrouw, *Tannetje Vrijheid*, gedoopt in de Michaelskerk in Grijpskerke in 1765. Als slaafgemaakte was zij meegenomen door kapitein Pieter Stap en Jacobus de Nijssen, die haar noemden naar het schip Gulde Vrijheid. Zij bleef drie jaar in Zeeland wonen. In 1768 vertrok Tannetje naar Paramaribo.[65]

In Meliskerke werd de Surinaamse vrouw Dorothea, van wie we geen achternaam weten, op 25 februari 1763 gedoopt in de Odulphuskerk door dominee G. van de Kasteele. We weten dat deze dominee meerdere zwarte mannen en vrouwen gedoopt heeft, waaronder in Brielle en in Den Haag.

In de gemeente Vlissingen vinden we ook sporen. *Jacobus Vrijheid*, die tegelijkertijd met Tannetje Vrijheid naar Zeeland kwam, werd in Vlissingen in 1748 in de St. Jacobskerk gedoopt. Hij overleed later ook in Vlissingen.[66]

In West-Souburg, vinden we een vermelding aan het einde van de achttiende eeuw. '*Christiaan*', als slaafgemaakte met de naam 'Augustus' uit Suriname en Guyana overgebracht naar Nederland, werkte hier bij de Zeeuwse admiraliteit, en was als lid ingeschreven bij de kerk in West-Souburg. Hij werkte tevens als bediende van een baron in Lochem, en een tijd in Londen als bediende van dezelfde baron toen deze diplomaat was. Christiaans portret is geschilderd toen hij in Londen woonde, en hangt in de Tate Gallery. Hij werd in 1763 gedoopt in de Westerkerk in Amsterdam.[67]

---

[63] ZA, Dagregister A.A. Brown, van een reis van Rammekens naar Demerary via Suriname. Scheepsjournaal op het schip 'd'Eensgezintheit' bij vertrek uit Rammekens, 17 juli 1773.

[64] P. Blom, *Inventaris van het archief van Adriaan Anthony Brown (1732-1785), koopman te Veere, raad en fiscaal te Essequebo 1734, 1752-1784*. Veerse Inventaris 1 (Veere 1990). Zie ook artikel van P. Blom in tijdschrift *Nehalennia*, zie noot 85.

[65] Dienke Hondius en Niek Hemmen, *Gids Kerk en Slavernijverleden. Een eerste verkenning*. LM Publishers, Edam 2023, p. 74. De kerk waar Dorothea, die wordt vermeld als 'een swartinne uit Suriname overgekomen', gedoopt werd, staat er genoemd als de kerk van Melis- en Mariekerke. Overige bronnen: *De Boekzaal*, maart 1764, p. 386. C. Sanderse (1995), Tannetje Vrijheid. Een zwart slavinnetje in het achttiende eeuwse Grijpskerke. In: *Nehalennia*, jrg. 102, p. 12-14. Dienke Hondius, Nancy Jouwe, Dineke Stam en Jennifer Tosch, *Gids Slavernijverleden Nederland*. LM Publishers, Volendam 2019, p. 138.

[66] Idem.

[67] Gids Kerk en Slavernijverleden 2023. Een eerste verkenning. LM Publishers, Edam 2023, p. 6, 63.

In Zoutelande zijn sporen van het vastlopen op de zandbanken tussen Zoutelande en Westkapelle van het schip 'de Woestduin' gevonden. Dit schip was op de terugkeer voor de VOC uit Batavia op 24 juli 1779. Deze ramp is goed onderzocht omdat er door de inzet van de gebroeders Naerebout en enkele anderen veel overlevenden waren. Hierbij zou een man met de naam *Barwell*, "de slaaf van een bij de ramp verdronken Engelse passagier" tot de overlevenden hebben behoord, en later zijn begraven in de St. Jacobskerk in Vlissingen.[68] In de St.Jacobskerk is een gedenknaald voor dhr. Barwell, maar nog niet duidelijk is of het hier gaat om de passagier of om een slaafgemaakte.

Geheel anders van aard zijn de materiële sporen van het slavernijverleden, zoals bijvoorbeeld archeologische vondsten, sporen in en om huizen, de namen van straten, buitenhuizen, buitenplaatsen, boerderijen, of bijvoorbeeld de eerder genoemde smederijen. Vrijwel ieder dorp kende een smederij, onder meer om de paarden te beslaan. Het paard kon vastgezet worden terwijl de hoefijzers werden bevestigd. Smeden maakten uiteraard allerlei andere ijzeren voorwerpen, waaronder kettingen en boeien. Er waren in 2002 volgens Peter Sijnke nog zo'n kleine dertig travaljes te vinden, de oudste in Sasput uit 1770.[69] Ook de namen van schepen en van plantages behoren tot deze materiële sporen van het slavernijverleden.

Plantages met Zeeuwse namen

In Essequibo waren er twee plaatsen met de naam Domburg, en een plantage Domburg "op het eiland Wacquename in de monding van de rivier de Essequibo, westelijk van Berbice en niet ver van het huidige Georgetown, de hoofdstad van Guyana."[70]

Wester Souburgh, was een plantage van de WIC in Essequibo. 'Nieuw Walcheren', suikerplantage in Essequibo; 'Middelburgs Welvaren', koffieplantage aan de westoever van de Berbice; 'Ooster Souburg', 'Wester Souburg' en 'Vlissingen', drie suikerplantages onder Abraham van Pere in Berbice. Plantage 'Nieuw-Vlissingen' in Berbice van Hendrik van Doorn en later van zijn weduwe Trijntje van Moerkerken: "Een verre nazaat van de onfortuinlijke Hendrik van Doorn, jhr.mr. Rombout van Doorn, bewoonde anno 2013 de bekende buitenplaats 'Moesbosch' te Koudekerke."[71]

---

[68] L.J. Wagenaar, i.s.m. F. Fierst van Wijnandsbergen en H. Arendsen, *De VOC in Zeeland. Een wandeling door Middelburg en een tocht door Walcheren*. Stichting VOC Publicaties Zeeland, Middelburg 1987, 27. De overlevenden, 87 van de 130 opvarenden, werden gered door de Vlissingse visser en loods Frans Naerebout, zijn broer Jacob en zeven anderen.

[69] Peter Sijnke, Smederijen, travaljes, 2002. Zie voor recent overzicht Home - Stichting vrienden van de Travalje

[70] Jan Zwemer, *Walcheren op de wereldkaart. 50 jaar bestaan Heemkundige Kring Walcheren*, 2021, p. 73.

[71] Idem, p. 72.

In Demerara was er een koffieplantage met de naam 'Vlissingen', aan de oostoever tussen de rivieren de Essequibo en de Berbice. Later, in 1818 wordt deze plantage 'Vlissengen' genoemd, en er wordt dan katoen op geproduceerd.[72]

Een nieuwe plantagekolonie 'Nieuw-Zeeland' of 'Nova Zeelandia' wordt tussen 1658 en 1689 gesticht, aan de rivier de Pomeroon, westelijk van Essequibo, "nadat de Staten van Zeeland in 1657 een patronaat over het gebied hadden toegekend aan de steden Middelburg, Vlissingen en Veere", met als leiding directeur Aert Adriaensz. Groenewegen, en als compagnon Cornelis Goliath als "commies, landmeter en commandant over 25 soldaten". Goliath sticht er een nederzetting 'Nieuw-Middelburg', en een verdedigingswerk 'Huis ter Hooge'; dit was genoemd naar Joost van der Hooge uit Middelburg. Aan de mond van de Pomeroon was een wachthuis "dat het wegvluchten van slaven over zee moest beletten".[73] 'Nova Zeelandia' werd in 1796 veroverd door de Engelsen.

In Suriname stond uiteraard 'Fort Zeelandia' in Paramaribo, en niet ver van Paramaribo was de suikerplantage 'Domburg', die eerst 'La Rencontre' genoemd werd. Enkele van de laatste eigenaren van deze plantage waren de broers Egbert Philip en Meinard van Visvliet, uit Middelburg. Desi Bouterse is op het terrein van deze vroegere plantage geboren.[74]

De broers Adriaen en Cornelis Lampsins hadden het patronaat over Tobago en over Sint Maarten. Op Sint Maarten verwijst de 'Lammerenberg' naar het familiewapen van de Lampsins, net als de buitenplaats bij Koudekerke, 'Lammerenburg'. Op Tobago zijn 'Nieuw-Walcheren', fort 'Nieuw-Vlissingen', en in het zuiden van het eiland 'Fort Lampsinsburg' te vinden. Op Tobago waren al tussen 1628 en 1637 tabaksplantages van de Kamer Zeeeland en de WIC, onder leiding van Jan de Moor. In 'Lampsinsburg' waren in 1660 ongeveer 7000 slaafgemaakten en vrijgelatenen, ongeveer 120 suiker-, tabaks- (Tobago) en cacaoplantages en een rumstokerij, drie kerken en zeven suikermolens.[75]

Een plantage 'CampVere' werd in 1686 gesticht door Benjamin Simons, geboren in 1672 in La Rochelle, Frankrijk. Simons vluchtte als wees met het gezin van een oom naar Middelburg, en daarvandaan met de oom, Josias du Pré, die gereformeerd predikant was, naar Veere. In hetzelfde jaar 1686 kwamen dominee Du Pré en zijn neef Benjamin Simons aan in South Carolina.[76] Daar begon Benjamin in 1699 met zijn vrouw Marie

[72] Idem, p. 76.

[73] Idem, pp. 77-78.

[74] Idem, pp. 83-84.

[75] Idem, p. 92.

[76] Idem, p. 95.

Esther du Pré, een dochter van dominee Du Pré, de houtplantage 'Middleburg' aan de Cooper River, met op den duur 160 hectare land. Ze kregen veertien kinderen, en hadden tachtig slaafgemaakten in bezit, die o.a. rijst verbouwden. Het huis is nu een National Historic Landmark, het geldt als het oudste huis van South Carolina. Ook in North-Carolina is er een plantage 'Middleburg' met een plantagehuis uit 1759.[77]

In Zuid-Afrika is er een boerderij 'Straatskerke', in de Westkaap. Bij het stadje Tulbagh. "Straatskerke moet zijn afgeleid van Serooskerke" waar de zeventiende-eeuwse familie De Clerck woonde. 'Plantage Aagtekerke', 'Plantage Duinenburg' en 'Plantage Luiksbergen' vinden we alle drie in Essequibo.

Buitenplaatsen, buitenhuizen, kastelen, etc., relevant voor Veere

In zijn proefschrift over de Buitenplaatsen op Walcheren heeft Martin van den Broeke lijsten en een kaart gemaakt van alle hem bekende buitenplaatsen in de zeventiende en achttiende eeuw. De kaart is een eyeopener die belangrijke educatieve mogelijkheden biedt. Voor de gemeente Veere is van belang dat er wel ongeveer vijftig buitenplaatsen op het terrein van de huidige gemeente zijn geweest. Er zijn in veel gevallen nog afbeeldingen en andere sporen te vinden.[78] Een aantal belangrijke buitenhuizen is bewaard gebleven. De huizen wisselden vaak van eigenaar, en de geschiedenis van de buitenhuizen is sterk verbonden met die van de eigenaren door de tijd heen. Net als in andere delen van Nederland, zoals het Gooi, de Bollenstreek, de Vechtstreek, de Utrechtse Heuvelrug en Gelderland hebben veel buitenplaatsen op Walcheren en in de gemeente Veere een verband met het koloniale en slavernijverleden. Dat geldt ook voor de eigenaren van de hofsteden op Walcheren waarvan Van den Broeke een tweede kaart maakte; meer dan de helft bevinden zich op het terrein van de huidige gemeente Veere, en ook hier is sprake van investering van mede via scheepsreizen verworven bezittingen.[79]

Een voorbeeld is het huis 'Middenhof', van Kornelis van den Helm Boddaert, die was betrokken bij slavenhandel en slavernij. Mogelijk in verband met de mindere opbrengsten van de plantages waarvan de familie mede-eigenaar was, verkocht Van den Helm Boddaert dit buitenhuis op 25/11/1799 aan Leonardus Cornelis Gregorie, een van de Schotse kooplieden en factor van de Schotse stapel in Veere. Het huis kostte

[77] Idem, pp. 96 resp. 117.
[78] Zie ook jhr. Dr. H.W.M. van der Wyck, *Het Arkadisch Walcheren 1770-1790.* In: Zeeuws Archief, Middelburg.

[79] Martin van den Broeke, '*Het pryeel van Zeeland': Buitenplaatsen op Walcheren 1600-1820.* Hilversum 2016. Kaart *Buitenplaatsen, aangegeven op de kaart van Walcheren* door D.W.C. en A. Hattinga, 1750 en 1753; en *Hofsteden op de kaart van Walcheren,* door Nicolaes Visscher en Zacharias Roman (circa 1655), uitgegeven door de weduwe Ottens en zoon, circa 1680.

3333 pond voor de grond en de gebouwen, en nog eens 4000 pond voor de 4500 bomen, de losse goederen en verdere goederen.[80]

In het tv programma Verborgen Verleden was een episode over de familiegeschiedenis van actrice Malou Gorter, onderzocht door o.a. Peter Blom. Haar voorouders woonden in Veere in hetzelfde huis waar Balthasar de Moucheron woonde (zie omslag).

In haar boek over het Hof Ravestein vermeldt Tiny Polderman o.a. een grote hoeveelheid scherven van zgn. melkteilen van aardewerk, waarin melk werd afgeroomd. Misschien voor boter, die meekon aan boord. Tegelijk was er op Ravestein sprake van een ossenmesterij; ossen leveren een stevig soort vlees.[81]

Er was een glasfabriek in Veere, van de Schotse firma Turing, die leverde aan schepen. Textielnijverheid is er in Westkapelle en Domburg geweest in de negentiende eeuw, afkomstig uit Twente; textielfabriekjes. O.a. Willem van den Broecke had een band met Twente.

Over onder meer de familie Boddaert, verbonden met de familie van Lynden verscheen door familielid Maartje Duin en nabestaande Peggy Bouva een indrukwekkende en veelbeluisterde en geprezen podcast. Hierin kwam ook informatie naar voren uit verschillende buitenplaatsen, waaronder Ter Hooge en Steenhove, gelegen tussen Middelburg en Koudekerke, en over Berkenbosch bij Oostkapelle en Domburg.[82]

Hoelang duurde de periode van slavenhandel en slavernij? En hoe zag het 'einde' er uit? Hiervoor is nieuw onderzoek nodig. Er lijkt sprake te zijn geweest van een bepaald opportunisme onder slaveneigenaren en investeringen in de slavenhandel en in plantages. Toen de MCC was gestopt bleef er vooral landbouw over op Walcheren. De Walcherse adel en de rijke kooplieden vertrokken voor een deel naar elders in Nederland of daarbuiten. Wie tijdelijk had verdiend en die verdienste niet zag voortduren keek in Zeeland en op Walcheren naar andere mogelijkheden. Specifiek onderzoek naar de economische kansen in Zeeland en op Walcheren kan de tijdelijkheid van verdienen aan slavenhandel en slavernij laten zien, en hoe die transformeerden naar andere inkomstenbronnen.

H3: Veere in internationaal perspectief

---

[80] Martin van den Broeke, *Jan Arends. Buitenplaatsen op Walcheren. Aanhangsel. Leven en werken van Jan Arends (1738-1805)*, 2001, p. 114.

[81] Tiny Polderman, *'t Hof Ravestein | Boerderij – Buitenplaats*, 2014, p. 55.

[82] Maartje Duin en Peggy Bouva, De plantage van mijn voorouders. De plantage van onze voorouders | VPRO En Maartje Duin Op de website Koudekerke-info meer informatie over Ter Hooge en de families. koudekerke.info

De Schotse contacten en het slavernijverleden

Er zijn in de eeuwenlange periode van contact met Schotland en aanwezigheid van Schotten in Veere allerlei ontwikkelingen en netwerken. Een overzichtsstudie ontbreekt nog. Aandacht voor het slavernijverleden hiermee verbonden eveneens. Enkele eerste observaties.

Veere had een handelsmonopolie dat bepaalde dat sommige producten uit Schotland alleen in Veere verhandeld mochten worden. Dat monopolie werd 'de Schotse stapel' genoemd en het betrof wol, linnen stoffen, zalm en boter, en was van kracht vanaf 1541. Schotse kooplieden woonden langs de Kaai in wat nu de Schotse Huizen worden genoemd.[83] De Schotse handelaren David en John Gregory hadden een handelskantoor in Veere dat handelde in onder meer spek.[84] In 1770-1772 werd door de MCC de voorkeur gegeven aan spek uit Aberdeen boven dat uit Zeeland.

Tussen Veere en Schotland was een handelsvereniging, de Royal Burghs, verenigd in een 'convention'. Leden daarvan mochten met Veere handel drijven. Er was in Veere een Schotse kerk, in Middelburg een Engelse. Behalve in wol en in spek werd er in wapens gehandeld, door middel van een handelsnetwerk tussen Schotland, Veere, Oostende, Bergen in Noorwegen, en het Isle of Wight. Schotland en Veere gaven elkaar voordelen en privileges en de Zeeuwen hieven verder invoerrechten, 'konvooien en licenten' waarmee de oorlogvoering werd betaald.

Met Virginia werd de tabakshandel opgezet, en de eerste tabaksplantage heette 'Plantage Camp Vere' in Virginia, de tabak werd op een proefveldje gekweekt en naar Veere gestuurd.[85] In Virginia werd tabak door de inheemse Amerikanen verbouwd en gebruikt. De Europeanen maakten inheemse Amerikanen tot slaven en lieten hen tabak verbouwen, waarna de tabak naar Europa werd gestuurd. Zowel Engelse en Schotse als Zeeuwse en Nederlandse kooplieden zagen een economische kans. Toen de tot slaaf gemaakte inheemse Amerikanen minder tabak verbouwden, ontsnapten, ziek werden en stierven door Europese ziektes, begonnen Europeanen Afrikanen tot slaaf te maken en naar Virginia te sturen. Deze context speelt mee in de geschiedenis van de vroege slavenhandel, over de allereerste twintig Afrikanen die in Virginia aankwamen in 1619, en daarmee de eerste slaafgemaakten in Amerika zouden zijn geweest. Mogelijk werden

---

[83] André Poortvliet, 'Adriaen Valerius en zijn Nederlandtsche Gedenck-clanck (1626)', in *Tijdschrift Zeeland*, KZGW, jrg 34, 2025/2, pp. 12-22, p. 14.

[84] Gerhard de Kok, *Walcherse ketens, De trans-Atlantische slavenhandel en de economie van Walcheren, 1755-1780*. Zutphen 2020, p. 121.

[85] Zie over deze aspecten ook publicaties van Jan Parmentier, Gent, en Hans Krabbendam, Nijmegen, alsmede Victor Enthoven.

zij daar tewerkgesteld op een tabaksplantage. Zij werden op een schip uit Vlissingen, de 'Witte Leeuw' / 'White Lion', aangevoerd.[86] Al in 1617 maakte de cartograaf Vingboom een goede kaart van de James River in Virginia. Christian Koot noemt het een "strikingly detailed 1617 chart of the James River" en vermeldt dat tabakstransporten naar Vlissingen en Middelburg al in 1622 voorkwamen.[87] Het is mogelijk dat deze tabak eerst door inheemse Amerikanen, en later door slaafgemaakte Afrikanen werd verbouwd.[88]

Schotten hadden een eigen 'Court', in Veere. Domburg viel onder het rechtsgebied van de Vierschaar in Veere. Adriaan Anthony Brown was een Schotse koopman, geboren in Veere. Hij was het oneens met het bestuur van Zeeland en aanvaardde in 1773 een reis aan Essequibo. Hij werd Fiscaal van Essequibo en plantagehouder en slaveneigenaar van plantage 'De Philantropica' aan de rivier de Essequebo. Hij haalde ook tuinders naar Essequibo voor het werk op de plantage. Op de plantage 'l'Alliance' in Demerary, eigendom van de eveneens uit Veere afkomstige Jan Willem Boddaert, werkten toen 121 slaven. Anthony liet zijn zoon ook naar Essequebo komen, maar na enige tijd concludeerde hij dat zijn zoon 'nergens geschikt voor was'. In een artikel over Brown vermeldt de auteur Peter Blom dat er

> "Aan de rivieren de Essequebo en de Berbice handelsposten kwamen waar met de Indianen ijzerwaren en textiel werden geruild tegen verf, hout, gommen en hennep."

Browns archief is bewaard gebleven en nu in het Zeeuws Archief toegankelijk. Brown onderhield een levendige correspondentie met allerlei vrienden en kennissen in Veere, schrijft Blom, waardoor zij goed op de hoogte waren van hoe het daar toeging. Ook stuurde hij presentjes zoals een baaltje koffie of een vaatje limoensap mee.[89]

John Roberts was een andere Schotse plantagehouder in Essequibo, afkomstig uit Veere.[90] Het is denkbaar dat er in Veere en in Schotland een zekere kettingmigratie heeft

---

[86] Zie: Nikole Hannah Jones, *The 1619 Project | A New American Origin Story* (2024).
[87] Michael Jarvis and Jeroen van Driel, 'The Vingboon's Chart of the James River, circa 1617.' In: *The William and Mary Quarterly*, 3rd ser. 54 (1997): pp. 377-394, 381-383, 385-387.
[88] Christian Koot: "Already by 1622, for example, the Virginia Company had begun to send tobacco to Flushing and Middelburg to circumvent James I's efforts to limit England's tobacco imports." Christian Koot, 'Anglo-Dutch Trade in the Chesapeake and the British Caribbean, 1621–1733.' In: Gert Oostindie and Jessica V. Roitman (eds.), *Dutch Atlantic Connections, 1680-1800: Linking Empires, Bridging Borders*. Brill, Leiden 2014, pp. 72-100. https://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctt1w8h3c9.9 Zie Victor Enthoven and Wim Klooster, 'The Rise and Fall of the Virginia-Dutch Connection in the Seventeenth Century.' In: *Early Modern Virginia*, eds. Bradburn and Coomes, pp. 93–94.

[89] Peter Blom, 'Van het Veerse Gat naar de Wilde Kust. Adriaan Anthony Brown, een Veerenaar in Zuid-Amerika.' In: *Nehalennia*, 1990, 1 september 1990, pp. 4-15.

[90] ZA, Archief 2802, Adriaan Anthony Brown

plaatsgevonden: een familielid nodigt een ander familielid uit, een koopman schrijft en moedigt anderen aan? Uit Veere was dit mogelijk de familie Gregorie?

Schotse namen in Suriname en Guyana

Opmerkelijk feit is dat er in Suriname en in Guyana nog altijd veel Britse en Schotse namen zijn, en in Nederland en het Verenigd Koninkrijk zijn er nakomelingen van slaafgemaakten afkomstig uit Suriname en Guyana met Schotse en Britse namen die nader onderzoek verdienen. De banden tussen Zeeland, Suriname, Guyana en Schotland inclusief het slavernijverleden zouden een goed thema zijn voor een internationaal symposium. Hiermee wordt actuele historische kennis verzameld die daarna inspiratie kan bieden voor een publicatie, en bijvoorbeeld een tentoonstelling. Dit adviseer ik in gang te zetten, bijvoorbeeld in samenwerking met het Kenniscentrum Slavernijverleden, het museum van Veere, het Zeeuws Archief, de universiteiten van Glasgow en Edinburgh en het onderzoeksproject 'Legacies of British Slave-ownership' van University College London.

In het begin van de negentiende eeuw kwam er langzaam een einde aan de slavenhandel, die werd verboden, en nog langzamer aan de slavernij. Verboden werden niet of nauwelijks ingevoerd of gehandhaafd. Daardoor veranderde er aanvankelijk weinig nadat in 1814 een verbod in Nederland op de slavenhandel van kracht werd. De slavenhandel ging nog jarenlang door. Tussen Engeland en Nederland was het toen weer onrustig, waarbij in 1804 Suriname bezet werd door Engelse troepen, tot 1814. Bij het Congres van Wenen werd bepaald dat een deel van de Nederlandse koloniën zou worden teruggegeven. In die periode zijn er nog Schotten naar Suriname gekomen die daar van de Britse regering 'tegemoetkomingen' kregen, in de vorm van stukken land voor plantages en slaafgemaakten. Zoals stukken land voor landbouw (plantages) en slaven als goedkope werkkrachten, onder meer in Coronie. Ook vanuit Grenada zouden Schotten op zoek zijn gegaan naar plantages in Suriname. In de negentiende en twintigste eeuw zijn de Engelsen en Schotten en hun nakomelingen voor een deel in Suriname gebleven. Mede daardoor zijn er nu nog veel Surinaamse Nederlanders met Schotse namen. Er zijn actieve Surinaamse genealogische initiatieven en organisaties die aan de kennis hierover kunnen bijdragen.

Conclusies en aanbevelingen

In dit rapport ging ik in op de vragen: Wat hebben de stad en de gemeente Veere, de bestuurders en hun voorgangers, bewoners en hun voorouders te maken met het slavernijverleden? Hoe ontwikkelden zich de banden met het slavernijverleden in de loop van de tijd, en welke sporen zijn er nog van terug te vinden?

In hoofdstuk 1 beschrijf ik de vele vroege en directe banden en netwerken die er in Veere zijn geweest met het slavenhandel en de slavernij. Opmerkelijk veel aspecten in de geschiedenis van Veere zijn verbonden met het slavernijverleden. Het gaat om directe en indirecte betrokkenheid over een periode van meerdere eeuwen. Opmerkelijk is hoe vroeg al vanuit Veere actief werd geprobeerd onderdelen van de handel, waaronder slavenhandel, te veroveren van onder meer de Portugezen. Ik ga in op de kennis over slavenhandel en slavernij die in Veere groeide door het komen en gaan en de verhalen van stadgenoten, bemanningsleden, kapiteins en militairen die ooggetuigen van de gang van zaken op slavenschepen, op de oceanen en op plantages waren. Ik merk op dat er bij kapiteins en bemanning sprake was van individueel profijt, en voor Veere als geheel van bewuste investeringen en institutioneel profijt. Ik behandel onder meer de uitreding van slavenschepen uit Veere, de actieve rol van Veere in de Kamer Zeeland van de WIC, de betrokkenheid van dichter Valerius bij de oprichting van de WIC. Ik sluit in mijn observaties over Veere aan bij de recente rapporten over de provincie Zeeland en de stad Vlissingen door Henk den Heijer en Gerhard de Kok, en bij de kennis van Ruud Paesie over de illegale slavenvaart. Ik presenteer voorbeelden van directe betrokkenheid bij het slavernijverleden vanuit Veere op verschillende niveaus. De vraag of naar aanleiding hiervan excuses moeten worden uitgesproken is een politieke en niet aan de auteur. Ik pleit zeker voor het opbouwen, vergroten en behouden van historische kennis, besef en bewustzijn ten aanzien van het slavernijverleden en de koloniale geschiedenis.

In hoofdstuk 2 staan de sporen van het slavernijverleden in Veere en op het gebied van de huidige gemeente Veere centraal. Eerst noem ik een aantal zwarte mannen en vrouwen van wie nu bekend is dat ze in de gemeente Veere gewoond hebben, waaronder een nog onbekende vrouw. Daarna ga ik in op buitenhuizen, buitenplaatsen, namen van schepen, van plantages en van goederen. Voor wie er oog voor heeft is er op Walcheren in de gemeente Veere veel te zien over aspecten van het slavernijverleden. Daarvoor is nu nog wel specialistische kennis nodig: die kan een stuk toegankelijker gemaakt worden. In hoofdstuk 3 plaats ik Veere kort in internationaal perspectief, specifiek over de Schotse contacten met Veere. Hier zijn bijzondere banden die zowel voor de zwarte gemeenschappen uit Nederland, het Verenigd Koninkrijk, Schotland, Suriname en Guyana mogelijkheden bieden tot kennisvergroting en het opbouwen van contacten.

Betrokkenheid bij het slavernijverleden betekent betrokkenheid bij een eeuwenlange gewelddadige geschiedenis van ontmenselijking. Erkennen van die betrokkenheid, die kan variëren van heel actieve en directe tot meer indirecte en passieve vormen en uitdrukkingen, is een stap op weg naar erkenning van de menselijkheid en naar mogelijk herstel.

In de gemeente Veere zijn veel mogelijkheden om de hier getoonde kennis breder toegankelijk en dieper bekend te maken, bijvoorbeeld met behulp van een educatief project, en via wat uitgebreider onderzoek gericht op een publicatie en mogelijk een tentoonstelling. Ik adviseer de gemeente Veere hiervoor stappen te nemen. Ik pleit voor een internationaal symposium met presentaties van nieuw historisch onderzoek, over de Schotse handelaren en het verband met het slavernijverleden; over slavenreizen waarbij Veere betrokken was; over internationale netwerken van betrokkenen uit Veere; over verbanden met de internationale geschiedenis van de kweek van en handel in tabak; en over andere lokale en internationale verbanden, inclusief archeologisch en kunsthistorisch onderzoek. In de loop van bijvoorbeeld vijf jaar kan een serie kleinere en grotere activiteiten worden georganiseerd die de basiskennis over Veere en het slavernijverleden vergroten en versterken. Ik adviseer die activiteiten te starten in samenwerking met bijvoorbeeld het Kenniscentrum Slavernijverleden, het Zeeuws Archief, de Zeeuwse Bibliotheek, het MuZeeUm, en met het Museum Veere.

Bibliografie: zie voetnoten.

Over de auteur:

Dr. Dienke Hondius is universitair hoofddocent geschiedenis aan de Vrije Universiteit Amsterdam en stafmedewerker internationale educatieve projecten bij het Anne Frank Huis. Ze initieerde het onderzoeksproject *Mapping Slavery*, waarin een serie gidsen is verschenen over het slavernijverleden van Amsterdam, Nederland, Nederlands New York, Kerk en Slavernijverleden, Kaapstad en Curaçao. Andere lopende onderzoeksprojecten zijn *Mapping Hiding Places* (over de Joodse onderduik in Nederland en Europa), *Local Dynamics of the Holocaust* (met de Universiteit Utrecht), en *Church and Slavery* (met de Protestantse Theologische Universiteit en de University of Curaçao).

---

[1] Herkomst van de illustratie op het omslag: Toren van de groote Kerk te Veere. Gezicht op de toren van de Grote Kerk te Veere, vanuit de Wijngaardstraat. Huis van Balthasar de Moucheron tot circa 1610. Illustratie nr. 1096, 1743, in: Zeeuws Archief (ZA), *Historisch-topografische atlas 'Zelandia Illustrata' van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen (KZGW*).